

TOPONÍMIA DEL POBLE DE PEDREGUER I DEL SEU TERME MUNICIPAL

Carles MULET i GRIMALT

INTRODUCCIÓ:

És evident la importància dels topònims com a testimonis de l'evolució històrica, social i cultural d'un poble concret. Moltes vegades només als topònims aconsegeix sobreviure la història anònima i petita d'una localitat, o s'amaga l'autenticitat d'una col·lectivitat nacionalment oprimida.

Ara, quan els valencians tractem de recuperar les nostres arrels com a poble, l'estudi de la toponímia esdevé molt necessari. Així, a Pedreguer, poble amb gran consciència de les seues característiques específiques, s'ha engegat de fa temps ja un procés, tan modest com es vulga, d'estudi i recuperació de la toponímia, emmarcat dins un procés més general de recuperació de la seua autenticitat com a poble i d'assumpció del seu passat com a component encara viu i actuant.

En aquest moment to això té un lloc vertebrador en la comissió de normalització lingüística creada recentment per l'Ajuntament, que s'ha donat com a un dels objectius prioritaris la recuperació de la toponímia tradicional. Aquest treball pot considerar-se també una aportació a aquest esforç.

TOPONÍMIA URBANA DE PEDREGUER:

Heus ací una relació dels carrers i placetes situats totalment o en la seua major part dins el nucli originari del poble:

CARRERS: *Ample, els Poets* (oficialment Poets i Cid), *el Passatge, el Pont, la Capella* (of. l'Ermita), *Meravelles, Bellaflor, el Clavell, Sant Joan, Sant Antoni, Cova Santa, Sant Josep, Estret, el forn, Manegueta, l'Ajuntament, de la Mare de Déu dels Desamparats, Santa Bàrbara* (pr. bàrbera), *Manyans, la Parra, Sant Vicent, Sant Blai o carrer Nou, Sant Valerià, Sant Doméneç, Matfoida.*

PLACES: *Replaceta del Rotllero* (of. Santa Marta i Lit. Azorín), *Placeta de Sant Cristòfol, Major, els Pòrxens* (of. Plaça del Doctor Calatayud).

El segon conjunt urbanístic construït des del segle XVII al voltant de l'antic, comprén, totalment o en part, els següents carrers: *Santa Isabel, Devots, Major* (pr. *majó*), *el Sol, Assutzena, Bonaventura Costa, Glorieta, els Arbres* (of. Gabriel Miró), *Corbellot* (of. Cavallers), *Canterer* (pr. *canteré*; of. Comte), *Magatzems* (of. Salvador Ferrándiz), *la Lliga* (of. Cervantes), *Replaceta de al Bufa* (of. Empecinado), *l'Hort* (of. Alfons XIII), *Fang* (of. Salamanca).

Heus ací ara la relació de les vies que constitueixen totalment o en part l'eixample sorgit a partir de la segona meitat del segle XIX:

CARRERS: *Colon, Patronat, Sant Bonaventura, Dr. Fleming, Alacant, Gata* (of. Avinguda Alacant), *Mèxic, la Lluna, Lluna baixa, Lepant, Sant Roc, mestre Serrano, Joan XXIII, València, Col·legi, Dénia, Príncep, Avenir, la Rosa, el Roser* (pr. *rosé*), *Trinquet, Depòsit, Mare de Déu del Pilar* (antic carrer Perills), *canonge Valerià Costa, Blasco Ibáñez*.

AVINGUDES: *de l'arquitecte Antoni Gilibert, Jaume I, de la Constitució, Andreu Pons, Augusto Villalonga, Maria López*.

Amb el procés d'expansió del casc urbà, determinades partides han anat quedat integrades totalment o en part dins la trama urbana, així tenim encara noms que s'identifiquen amb determinats sectors de la població que provenen d'aquelles partides: *Fossarets, Escaletes, Pou Nou*.

Fora del casc urbà existeixen també urbanitzacions construïdes a partir de plans parcials: *Cometa-Orbeta, Mont Pedreguer, la Sella, la Solana*.

Cal destacar, finalment, alguns elements singulars del conjunt d'edificis i espais de caràcter públic, com són *el Repés* (actual local de la policia municipal) i *els Pòrxens*.

També cal destacar altres instal·lacions de la xarxa de subministrament d'aigua: *Esbeuredor, Llavador, Font de la Plaça, o dels Pòrxens, Font Fonda, Font del carrer Devots, Font del carrer el Sol, Font del carrer dels Arbres, Font del Carrer Sant Doméneç*.

D'ALTRES TOPÒNIMS D'IMPORTÀNCIA HISTÒRICA EN LA VERTEBRACIÓ DEL TERRITORI DE PEDREGUER:

1. L'Ocaive.

Es tracta d'un dels termes castrals que es desenvoluparen en la primera etapa del domini musulmà a la península. L'etimologia és coincident a totes les obres consultades: *al-'uqayba* diminutiu de *al-'uqab* que significa 'penya alta de la muntanya', i també 'l'àguila' o 'l'altura'. Efectivament, el nom es deu al castell, avui només unes restes, d'estructura molt simple, destinat segurament a refugi i defensa de la gent que en depenia i vivia a les alqueries i rafals.

La base per a delimitar el terme de l'Ocaive ha estat el *Llibre del Repartiment*, on apareixen set donacions de terres: 1858, 1859 i 1860, agrupades sota l'epígraf *Donationes Olocayba*, i després 2331, 2374, 2436 i 2438. En aquestes inscripcions, a més de Pedreguer, apareixen les alqueries de Gorgo, Carraca, Benimazmut i Cannellis, i el rahal Abenaxoch. El primer alcaide cristià del castell de l'Ocaive fou Pere Eiximen Carròs, senyor del Rebollet i almirall de Jaume I; i el 1271 pertanyia a Pere Roís de Corella.

Començarem l'estudi de les alqueries per aquelles que tenen alguna relació amb el prefix *Beni*¹.

(1) M. J. Rubiera i M. Epalza (1985) fan tres interpretacions diferents d'aquest prefix, que ens poden ajudar en la localització dels llocs del terme de l'Ocaive: *Ibn, ben, Banu* (fill o fills de); *beni* (derivat del llatí *pinna*, pronunciat pels àrabs en un primer moment *bina* 'penya'; *beni* (en un sentit de col·lectiu d'habitants d'un lloc, 'els de...').

2. Benimarmut.

Sembla indiscutible que l'alqueria de Benimazmuth, citada a la mateixa inscripció que la de Pedreguer (2874), correspon a l'actual partida de la Torre de Benimarmut, o simplement la Torre; encara que Carme Barceló el comenta a l'apartat dedicat als topònims «no identificats». Amb la variant *Beniarmut*, és citat per Chabàs i Sanchis Sivera, com a lloc que formava part del terme general de Dénia. l'etimologia sembla clara: es tractaria de Bani Mahmud, segons Barceló; també Asín Palacios dóna la mateixa etimologia per al Rafal de Benimaimut, a Menorca.

3. Benicarrac.

Partida que actualment s'estén a cavall dels termes de Pedreguer i Ondara, i que podem relacionar fàcilment amb l'alqueria, actualment introbable amb aquest nom, de Carraca o Carracha (*Ll. del Repart.*, inscripcions 1858 i 1331)².

4. Matoses.

A tocar de Benicarrac tenim l'antic lloc morisc de Matoses que, tot i no ésser citat al *Llibre del Repartiment*, és el darrer enclau morisc que hi hagué al terme; va subsistir fins l'expulsió, moment en què comptava amb 24 focs. I encara hi hagué intents, no reeixits, de repoblar-lo. Com que es tracta de dues partides totalment contigües cap la possibilitat que l'antiga Carrac els abraçés, i fins i tot que l'originària fos Matoses, nom del qual la primera constància documental que he pogut trobar és el curiós paràgraf de la lletra de batalla de Joanot Martorell a Joan de Montpalau, que diu: «E com no siau de Mathoses, mas en la ciutat de València, vergonya deurieu haver d'ignorar los tals vocables». L'etimologia més probable sembla ser la que ens aporta Ivars Cervera (1985): «plural femení de matós, abundant en aquesta planta».

5. Aixà, la font d'.

Única partida del terme de Pedreguer que recau cap a la conca del Gorgos, ocupant la vessant nord d'una petita vall recorreguda pel barranc de la Font d'Aixà; a l'altre costat hi ha el terme del Llíber i a la part més baixa el terme de Gata. A Gata és més general la variant *Font d'àixer*. Actualment no hi ha en Pedreguer ni els pobles de l'entorn altra partida que pugui assemblar-se més al rahal Abenaixoch(i) (*Ll. del Rep.*, incrisp. 1860). Aquest territori era, a més a més, comprés amb tota seguretat dins els límits castrals de l'Ocaive, ja que després fita amb la partida de Gorgos, que tenim documentada a *Ll. del Rep.* (1859 i 2436), formant part del terme de l'Ocaive. Abenaixoch sembla ser l'alqueria Benaxar que el 1348 fou comprada per M. Mercer, juntament amb altres del terme de l'Ocaive, encara que en aquell moment són ja incloses al terme general de Dénia³.

D'aquesta manera, de les alqueries i rahals documentats com a pertanyents, en el moment de la conquesta, al castell de l'Ocaive, només ens queden fora de l'actual terme de Pedreguer la ja esmentada de Gorgos, avui majoritàriament a Gata, i la de Cannellis, comentada així mateix per Barceló dins l'epígraf de topònims no identificats. D'aquest lloc tenim les següents referències: insc. 2438, «cannellis... in termino de Olocayba»; insc. 2853, «canelles... in termino Dénie»; document venda a Mateu Mercer, 1348, «canyelles... terme de Dénia». Sanchis Guarner ens parla d'una partida de Benissa anomenada Canelles, però aquesta es troba al sud del terme,

-
- (2) Es tractaria simplement d'afegir-hi el prefix Beni-, que aquí podria significar 'els de Carrac', o també, ja que el DCVB ens dóna les etimologies *harrak* 'barca' i *harraca* 'vaixell ple e matèries inflamables per a incendiar els vaixells», podria tractar-se de 'penya de la barca'.
 - (3) R. Chabàs (1874-76) ens detalla un document del Registre 21 f. 7 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó on s'anomenen Locayba i Pedreguer, «junto con las alquerias de Rafol, Montroy, Canyellas, Benaxar y Aguilar».

prop de Bèrnia, per la qual cosa pertany sense cap dubte al castell de Calp. Existeix així mateix un barranc de Canela i unes runes al terme de Gata, a prop de la partida de Gorgos, que cobreix la vessant nord de l'anomenat Tossal del Moro; existeix també a Gata la família dels Caneles, que provenen d'aquest indret, on tenien molta terra; caldria investigar més per veure qui és l'originari del mot, el territori o la família.

Cal finalment esmentar d'altres topònims antics que, tot i pertànyer actualment al terme de Pedreguer, sembla que en aquells moments quedaven fora dels límits de l'Ocaive i depenien segurament del castell de Dénia.

6. *Albardanera, l'.*

Partida de l'actual terme de Pedreguer a la vessant N.E. de la Sella: hi ha les variants: *Albardaneres*, *Albardanera Blanca* i *Albardanera Roja*. Carme Barceló documenta com a no identificat, però situat a Dénia, el topònim *Bardanera* (any 1418 A.R.V., M.R. 38), es tracta sense cap mena de dubte de la nostra *Albardanera*. Costa i Mas, citant M.A. Palau, diu que el 1646 l'*Albardanera* havia quedat ja reduïda a una «alqueria particular». Aquesta reincidència a situar l'*Albardanera* al terme de Dénia arriba fins avui, molta gent creu encara que la urbanització «la Sella», situada en aquesta partida, no és ja terme de Pedreguer⁴.

Pel que fa a l'etimologia, Sanchis Sivera i el DCVB coincideixen a fer-la derivar de *al-bardán* 'el foll, qui diu bestieses, bufó o comediant', mentre que Ivars Cardona suggereix la possibilitat que derivés de *bardana*, *bardanera*, noms de planta.

Finalment ens queden encara dos topònims de la relació de compra per M. Mercer el 1348, que es poden relacionar amb dues partides actuals del terme de Pedreguer:

7. *Montroy*, que deu referir-se a l'actual *Monterroi*, partida que fita amb una altra també documentada d'antic, el *Bisserot*, que tot i tocar terme de Pedreguer recau en la seua major part al terme de Dénia, prop de Jesús Pobre (antigament Benissadeví).

8. *Rafol*, derivat de l'àrab *rahl* 'finca rústica, hostel o parador'. Sembla relacionar-se amb la partida actual de *Rafalet*.

TOPÒNIMS RURALS:

En aquest apartat ens limitarem a recollir ordenadament, i a vegades amb lleus referències documentals, el conjunt de topònims que suposen els diferents apartats de la toponímia rural.

1. RELLEU: ordenarem el llistat d'accidents del terreny agrupant-los en el complex muntanyós del qual formen part.

1.1. *Muntanya Gran.*

Aquest complex muntanyós, el més alt i extens del terme, es prolonga pels termes veïns de

(4) Ivars i Cardona (1985) ens aporta una notícia ben interessant al seu treball sobre l'amollonament i partició del terme del Marquesat i de la ciutat de Dénia, una documentació que es refereix a la revisió d'unes fites establertes de més antic, que es realitzà l'any 1735 pel que fa a Pedreguer. Els experts de Dénia i els de Pedreguer començaren les disputes sobre l'amollonament d'ambdós termes en arribar al camí reial de Dénia a Pedreguer (avui carretera de la Xara); així, els de Dénia «afirmaven que la partida de l'*Albardanera* és terme de Dénia, aportant diverses justificacions»; els de Pedreguer, és clar, afirmaven tot el contrari, i al·legaven que «al presente pagan el equivalente y cuartel de la partida de la *Albardanera* al lugar de Pedreguer y también el tercio diezmo»; això comportà tot un procés que acabà donant la raó a Pedreguer.

Gata, Llíber, Xaló i Alcanalí. L'altura màxima s'assoleix al pic del Castell d'Aixa, amb 606 metres, on fiten els termes de Xaló i Alcanalí. La major altura dins el terme de Pedreguer arriba als 522 metres a la zona dels Aspres. Aquest topònim també és anomenat *Castellet de la Solana*, *Solana de Xaló* o *Tossal Gran*. Els accidents del terreny que hi trobem són: *Tossal de la Creu* o *Creueta de la Llagosta*, *Penya Blanca*, *Tossal Gros*, *els Aspres*, *Les Tres Penyetes*, *Penya Roja*, *Penya del barranc de les Fonts* o *Penya del Cingle*, *Penya del Flare*, *Penya* o *Castell de l'Ocaive*, *Muntanya dels Oquins*, *Mirabarques*, *Racó dels Nogueres*, *Cementeri dels burros*.

1.2. *El Seguilí.*

Aquest complex muntanyós es prolonga també pels termes de Beniarbeig (enclau més al sud), Benidoleig, Alcanalí, Orba i Murla. El pic del mateix nom, anomenat també *Tossal Gros*, de 518 metres constitueix la major altitud i fa de fita entre els termes citats en darrer lloc. La major altura dins el terme de Pedreguer és de 306 metres, a la zona de La Solana. Existeixen les Variants *Siguilí* i *Sigilí*. Els accidents del terreny que hi trobem són: *La Solana*, *El Pantano*, *La Plana del Seguilí*, *La Penya del Gos Flac*, *Tossal del Rrafalet*, *Bancalet Blanc*, *Llometà de la Parra*.

1.3. *La Sella.*

Conjunt muntanyós situat íntegrament dins el terme de Pedreguer. Deu potser el seu nom al fet que la part més prominent té la forma d'una sella de muntar. El lloc més elevat és el pic del Miquelet a 245 metres. Els accidents del terreny que hi trobem són: *Picatxos* (el més alt s'anomena *Miquelet*), *el Collao*, *Mirabó*.

1.4. *El Molinet* o també *els Molinets.*

Es tracta d'una elevació molt més petita que les anteriors, 118 metres, i també molt menys extensa, que presenta l'interés de tenir al cim els dos únics molins de vent existents al terme municipal. Encara que no tenim dades certes sobre la seua construcció, el període més probable sembla ser el segle XVIII o XIX. Actualment hi són també els repetidors de TV dels diversos canals.

2. COVES:

—*Cova del Rendero*: presenta l'interés d'haver aportat els senyals més antics de poblament al terme de Pedreguer, ceràmica esgrafiada i incisa datable al Neolític final.

—*Cova de l'Ocaive*: situada al peu de la penya coronada pel castell, rep també el nom de *cova del Castellet*. Aquesta cova fou al segle passat l'amagatall del bandoler anomenat El Sabateret de la Llosa.

—*Cova de les Mamelles*.

—*Cova de les Miquelles*.

—*Cova dels Porcs*.

—*Cova del Tambor* (pr. *tambó*).

3. HIDRONÍMIA:

3.1. *Barrancs:*

—*Barranc de la Font d'Aixa*: com hem dit abans, es tracta de l'únic corrent del terme que vessa les aigües al riu Gorgos o Xaló. A la seua part alta trobem la font i la bassa de la Font d'Aixa.

—*Barranc de l'Alberca*: també se'l coneix com a Riu Alberca i Riu d'Ondara. Pren el seu nom del lloc de la naixença, el clot de l'Alberca. Cavanilles descriu el seu curs i ens parla de l'aprofitament de les seues aigües: «Fuera de algunas fuentes no hay más riego (a la zona del Marquesat de Dénia) que el que proviene del Alberca, río de corto caudal, y el que a veces el río seco Bolata...» (Cavanilles 1795).

Afluentes de l'Alberca són tots els barrancs que ressenyarem a continuació, encara que el seu curs, moltes vegades, es perd entre els camps sembrats.

—*Barranc de la Cova de Benodoleig*.

—*Barranc de la Parra*.

—*Barranquet Bo* o *Barranc de la Marjal*.

—*Barranc de la Rabosa*.

—*Barranc dels Poets*.

—*Barranc del Cafe*.

—*Barranc de les Fonts*.

—*Barranc del Marx* (pr. *martx*).

—*Barranc del Murtar* (pr. *murtà*).

—*Barranc de l'Assegador* (pr. *assegado*).

—*Barranc del Carrió*.

3.2. *Fonts*: *Font de l'Ombrereta*, *Font Coberta*, *Font del Rull*, *Font dels Servers*, *Font i basses de l'Ocaive*.

3.3. *Séquies i caves*: *Séquia de l'Ombrereta*, *Séquia i cava dels Caragussos*, *caveta de Dénia*, *Séquia Mare*.

3.4. *Pous*:

—*Artesans*: *pou de l'Ocaive*, *pou de l'assegador*, *pou de la Teuleria*, *pou de l'Ovella*, *pou de la Senieta*, *pou de l'Albardanera*, *pou del Posmó*, *pou del Retor*, *pou de la Pica*, *pou dels òbits*, *pou de la Casa Roja*, *pou Nou*, *Aljup del Mig Or* (*migjorn* ?).

—*De reg, sindicats*: *la Ratjà*, *els Palomos*, *el Campell*, *Molinet*, *dels Rics*, *Murtar*, *els Cabuts*, *Rafalet*, *Bisserots*.

4. ORGANITZACIÓ DEL TERRITORI RURAL:

4.1. *Partides*.

Moltes partides presenten indistintament el singular, nom genèric, i també el plural, potser perquè cadascú anomena el seu tros de terra amb el nom de la partida, per exemple *la meua Cometa*, i d'aquí que el conjunt de terres de la partida siga també *les Cometes*. També podem trobar variants d'un mateix topònim.

—*Característiques del terreny*: a) Elements del terreny o paisatgístics: *Barranquet*, *Sella*, *Solana*, *Mirabò*, *Pantano*, *l'Ocaive* i *els Ocaives*. b) Característiques del sòl: *Planets*, *Monterroi* i *els Monterrois*, *Albardaneres Blanques* i *Albardaneres Roges*, *Cometa* i *les Cometes*, *els Oquins*. c) Característiques del terreny cultivat: *Rompuetes*, *l'Alfàs*, *el Campell* i *els Campells*, *el Marx* (pr. *martx*), *la Marjal* i *les Marjals*.

—*Elements vegetals*: *Rosers*, *el Murtar* i *els Murtars*, *Xara* (anomenada també *Polovella*), *Matoses*.

—*Relatiu a instruments o tècniques de conreu, feines agrícoles*: *Trapig* i *els Trapitjos*, *les Eretes*.

—Aprofitament de l'aigua o relatiu a l'aigua: *Senieta, els Poets i els Pouets, l'Alberca i les Alberques, la Font d'Aixa*.

—Referències humanes, construccions, propietaris...: *la Torre i la Torre de Benimarmut, el Pontet, els Molinets, els Fossarets, Terra Condesa, Escaletes, Rafalet i Rafalets*.

—Altres: *Caragús i els Caragussos, Xari i els Xaris, Borissa, les Galgues, Golfàs, les Golfes i les Esgolfes, el Posmó, el Bisserot i els Bisserots*.

4.2. Vies rurals:

—Camins: *de les Carnisseries, de l'Alqueria, de les Albardaneres, de Don Ventura, del Collao, del Posmó, de les Galgues, del Murtar, de les Eretes, de les Escaletes, del Pou de la Murta, de Matoses, del Marx, de Polovella, de Polovella a Matoses, de Polovella a l'Ocaive, dels Plans, de l'Alberca o de les Alberques, dels Plans, dels Poets, senda de Cardona*.

—Assegadors: *dels Oquins, del camí de «l'Abogat», del barranquet del Carrió, dels Rafalets*.

4.3. Construccions rurals:

—Casetes: *del Seguili, del Tramusser, de les Raboses*.

—Corrals: *del Mig Or, de la Mata, del Monleón, del Peal, del Pasqualito, del Blanc, del tio Cavallero, del Toni el Nano*.

BIBLIOGRAFIA:

AA.DD.: *Historia del pueblo valenciano*, València, ed. Levante, 1988.

ALCOVER, A.M. i MOLL, F.B.: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, ed. Moll, 1985.

ASIN PALACIOS, Miguel: *Contribución a la toponímia árabe de España*, Madrid-Granada, ed. CSIC-Patr. Menéndez y Pelayo-Ins. Arias Montano, 1940.

BALLESTER, Teresa: «La població mora de Pedreguer», en AA.DD.: *Pedreguer en festes - 85*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1985.

— —: «Pedreguer 1988», en *Pedreguer '88. Festes de Juliol*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1988.

BARCELÓ TORRES, Carme: *Toponímia aràbiga del País Valencià. Alqueries i castells*, Xàtiva, Ajuntament de Xàtiva, 1985.

BORONAT, Juan de D.: «El poblamiento neolítico en la Marina Alta», en AA.DD.: *1er. Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Alacant, I.E.C.- Marina Alta-I.E. Gil Albert», 1986, pp.105-118.

CARDONA IVARS, Joan J.: «El bandolerisme del segle XIX a Benissa i rodalies», en AA.DD. *1er. Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Alacant, I.E.C.- Marina Alta-I.E. «Gil-Albert», 1986, pp. 125-129.

CAVANILLES, Antonio J.: *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y Frutos del Reyno de Valencia*, Madrid, Imprenta Real, 1795.

CENTRE EXCURSIONISTA DE PEDREGUER: «Els molins de vent a Pedreguer», en *Pedreguer. Festes de Sant Bonaventura 1983*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1983.

— —: «Racons de la Muntanya Gran», en *¡¡Festa!!*, Pedreguer, Consell Cultura-Ajuntament de Pedreguer, 1984.

- CHABÀS, Roc: *Historia de la ciudad de Denia*, Dénia, Imp. Botella, 1874-1876.
- —: «Sección documentos. Del Repartimiento del Reino de Valencia», *El Archivo*, I p. 112.
 - —: «La Provincia de Denia», *El Archivo*, I, pp. 257-260.
 - —: «El libro del Repartimiento de la ciudad y reino de Valencia», *El Archivo*, III, pp. 73-98.
- COLOMINA I CASTANYER, Jordi: «El parlar de la Marina Alta», *La Rella*, 4 (primavera de 1985), pp. 37-54.
- COMES BALLESTER, Josep A.: «En homenatge i record d'Ofèlia Ramis. L'Arxiu Parroquial de Pedreguer», en *Pedreguer'88. Festes de Juliol*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreter, 1988.
- COSTA I MAS, Josep: «De la gestació a l'eclipsi del senyoriu de Pedreguer», en *Pedreguer'88. Festes de Juliol*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1988.
- FORNÉS, A. i MARTÍ, A.E.: «Una aproximació arqueològic-social a la morfologia urbana de Pedreguer», en AA.DD.: *Pedreguer. Festes de Bonaventura*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1983.
- IVARS I CERVERA, Joan: «Baronia de Calp. Territori i població de la baronia de Calp (s. XIV al XVII)» en AA.DD.: *III Premis-«25 d'Abril»-Benissa 1983*, Benissa, Ajuntament de Benissa, 1983.
- —: «Un capítol de la història i toponímia de Pedreguer al segle XVIII», en *Pedreguer en Festes - 85*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1985.
- IVARS I PÉREZ, Josep: «Urbanisme musulmà a la vall de la Rectoria», *Rev. de Investigación y Ensayos. Instituto de Estudios Alicantinos*, 38, II (gener-abril, 1983), pp. 7-36.
- —: «L'estructura territorial musulmana en la Marina Alta», en *Ier. Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Alacant, I.E.C. Marina Alta-I.E. «Gil-Albert», 1986, pp. 197-203.
- Llibre del Repartiment del Regne de València*, ed. a cura d'Antoni Ferrando I Francés, València, Vicent Garcia ed., 1978.
- MADOZ, Pascual: *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones en Ultramar*, Madrid, 1845-1850 (ara en MADOZ P.: *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de Alicante, Castellón y Valencia*, II, València, Ins. «Alfons el Magnànim», 1982).
- MARTÍ I VIVES, Angel-E.: «Bàndols i bandolers a la Marina Alta», en *Pedreguer en Festes - 85*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1985.
- MELCHOR, F. i APARICIO, T.: *Aproximació a la toponímia del País Valencià*, València, Imp. Foco-Berthe, 1978.
- MERCADER TAMARIT, Francesc: «Dos fechas para recordar», en AA.DD.: *Pedreguer. Fiestas Patronales a S. Buenaventura*, Pedreguer, Ajuntament de Pedreguer, 1974.
- MOLINA, Joan A.: «La utilitat dels tòponims: el cas de la Serra de Santa Pola», *La Rella*, 4 (primavera de 1985), pp. 29-35.
- RAMIS, Ofèlia: «L'Arxiu Parroquial de Pedreguer», en *Ier. Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Alacant, I.E.C. Marina Alta-I.E. «Gil-Albert», 1986, pp. 197-203.
- RIBERA, Julián: «La Provincia de Denia», *El Archivo*, I, pp. 251-254.
- ROMAN, J.L. i EPALZA, M. de: *Toponimia mayor y menor de la provincia de Alicante. Listado por municipios*, Alacant, Public, C.A.P.A., 1983.
- RUBIERA, M.J.: *La Taifa de Denia*, Alacant, I.E. «Gil-Albert», 1985.
- RUBIERA, M.J. i EPALZA, M. de: *Els noms àrabs de Benidorm i la seua comarca*, Alacant, Ajuntament de Benidorm-Universitat d'Alacant, 1985.

- SANCHIS GUARNER, Manuel: «Dictados tópicos de la comarca de Denia, Pego y la Marina», *Revista Valenciana de Filología*, V, 1-4 (València 1955-58).
- SANCHIS SIVERA, José: *Nomenclátor Geográfico-eclesiástico de los pueblos de la diócesis de Valencia...*, València, Tip. Mod. Miguel Gimeno, 1922.
- SEMINARI DE CULTURA POPULAR «M. Sanchis Guarnier»: *El Fang*, Quaderns d'etnografia, 1 (Alacant, I.E. «Gil-Albert»-Universitat d'Alacant, 1988).
- TARRADELL, M. i SANCHIS GUARNER, M.: *Història del País Valencià*, I, Barcelona, Ed. 62, 1962.